

Свобода не дається легко

Пештські хлопці всьому світу показали, на які великі справи готовий маленький народ заради досягнення свободи. Угорський народ спонтанно повстав проти нещадної тиранії заради життя без страху. Шістдесят років тому весь світ свостерігав за мосю Батьківщиною. На жаль, боротьба за незалежність угорців в умовах тодішньої політичної рівноваги не могла отримати справжніх шансів. Однак самовідданість та мужність пештських хлопців і так завдала комунізму фатальної рани. Угорська революція та боротьба за незалежність 1956 року тривала всього два тижні, але вона потрясла світ.

Стор. 11

Втеча „троянського коня”

Паризький конгрес і доля Севастополя

Зовнішня політика України на зламі тисячоліть

Досвід подолання наслідків політики націонал-соціалізму

Долаючи наслідки політики націонал-соціалізму в культурній сфері, Україна зіткнулася і з новими викликами сучасної доби. У даному контексті не можна не згадати про російську експансію та вивезення з музеїв Криму цінних творів мистецтва – культурної спадщини України. Так у липні 2016 р. в Третьяковській галереї в Москві, порушуючи правові норми та міжнародне законодавство, було відкрито виставку робіт художника Івана Айвазовського, вивезених з Криму. Експозиція складалася з 38 картин та графічних малюнків, що зберігалися у Феодосійській картинній галереї імені Айвазовського.

Стор. 28

Сутінки невизначеності: Brexit та його наслідки

УДК: 94: 327

До фінансово-економічної кризи 2008 р. в розвитку проекту європейської інтеграції вдавалося уникати суттєвих збоїв і невдач. Природно, що далеко не всі наміри європейських політиків і теоретиків інтеграції виконувалися швидко й максимально ефективно. Проте до кожного чергового етапу інтеграції європейської політики намагалися підходити розважливо, заздалегідь формулюючи завдання та ретельно плануючи потрібні заходи, визначаючи їх послідовність і орієнтовні терміни виконання.

Британський референдум 23 червня 2016 р. став тривожним сигналом, що засвідчив зростання невдоволення значних верств населення європейських країн неухильним перетіканням владних функцій до керівних установ ЄС. На результатах британського референдуму вочевидь позначилися посилення впливу Німеччини і Франції як безумовних лідерів Єврозони, збільшення чисельності трудових мігрантів з країн Центрально-Східної Європи та інші загальновідомі чинники, такі як міграційна криза й терористична загроза. Однак загалом унаслідок збігу різних обставин у ЄС склалася специфічна ситуація, яка сприяє активнішому пошуку подальших сценаріїв реформування європейських інституцій та зміцнення політичних механізмів спільноти.

Програш Девіда Кемерона

Д. Кемерон – британський прем'єр у 2010-2016 рр. – прийшов до влади з амбітним планом збільшити політичну автономію Об'єднаного Королівства в межах ЄС і захистити британський суверенітет від зазіхань з боку брюссельських бюрократів. У січні 2013 р. Кемерон пообіцяв, що в разі переконливої перемоги консервативної партії на наступних парламентських виборах 2015 р. він проведе переговори з Європейською Комісією про особливий статус країни в європейському інтеграційному угрупованні та ініціює загальнонаціональний референдум щодо членства в ЄС.

Переконливо вигравши вибори, амбітний прем'єр позиціонував себе як прибічник членства Британії в ЄС, однак прагнув домовитися про вигідніші умови перебування країни в Союзі, аніж ті, на які свого часу зголосилася М. Тетчер. У ході переговорів з президентом Євро-

Summary
The 2016 referendum on the question whether the UK should leave or remain in the European Union resulted in a "limbo" status of this country, at least for the next two years. The expected termination of the UK membership in the EU indicates a serious crisis of the European integration project and leads to significant changes in its further evolution. However, the rebalancing within the EU and strengthening the role of Germany and France in decision-making provide opportunities for deeper integration in monetary, financial, political and security spheres. The joint Franco-German plans stipulate the development of a "two-tier model" of relations within the Union, which will be rejoined by a less integrated outer peripheral area enveloped by the neighbourhood and association ties.
Keywords: integration, subsidiarity, monetary union, political union, security, referendum, the EU.

пейської Ради Д. Туском і головою Єврокомісії Ж.-К. Юнкером уряд Д. Кемерона узгодив особливі, пільгові, умови британського членства. Угода, схвалена на саміті ЄС 18-19 лютого 2016 р., передбачала, що Британія «ніколи не приєднається до Єврозони». Британські компанії, які ведуть розрахунки в фунтах стерлінгів, користуватимуться правом вести операції на тих же умовах, що й компанії, які працюють з євро, а британські платники податків не мають сплачувати внески для підтримки євровалюти та відповідних фондів. Економічну політику країн ЄС, що не входять до Єврозони, мають визначати національні інститути, такі як Банк Англії.

Британський уряд домовився про застосування семирічного мораторію на надання соціальної допомоги для нових трудових мігрантів із континентальних країн ЄС, а також обмеження розміру виплат для дітей іммігрантів, які залишилися на своїх батьківщинах. Розмір соціальних виплат для дітей мігрантів, що перебували на континенті, мав коригуватися залежно від прожиткового мінімуму в їхніх країнах.

Окремий пункт угоди передбачав право Британії уникати зобов'язань, пов'язаних зі створенням політичного союзу («все більш тісного союзу народів Європи»). З цієї метою Європейська Рада особливо підтвердила принцип субсидіарності, згідно з яким рішення мають ухвалюватися на рівні, якомога ближчому до громадян із урахуванням національних, регіональних і місцевих можливостей, а виняткові повноваження Союзу застосовуються тоді, коли його можливості більш дієві, ніж компетенція органів влади нижчих рівнів. Було підтверджено й право британського парламенту відхи-

ляти європейські законопроекти.

В тлумаченні Д. Кемерона ключовий принцип діяльності ЄС зводився до того, що «Європа діє там, де це необхідно, а національні органи – там, де це можливо», що суцільно заперечувало плани федералістів щодо створення європейської наддержави. Й хоча інші європейські лідери утримувалися від публічних обіцянок переглянути установчі договори на угоду вимогам британського уряду, Д. Кемерон стверджував, що таке положення вже схвалено, й натякав про бажання переговорів, спрямованих на зміцнення британського суверенітету. Оцінюючи досягнутий компроміс, важливо відзначити, що укладена угода мала набутти юридично зобов'язуючого характеру, однак лише в разі позитивного результату референдуму про членство Об'єднаного Королівства в ЄС. З точки зору британських урядовців «особливий статус» мав гарантувати країні суттєві пільги в фінансово-економічній галузі. Поряд із участю в європейському спільному ринку та можливістю використовувати угоди про вільну торгівлю та економічні преференції з понад 50 країнами світу досягнутий компроміс дозволяв зміцнити потенціал лондонського фінансового, біржового та інвестиційного центру й гарантував значну автономію в міграційній, валютно-фінансовій та соціальній політиці. На певному етапі навіть здавалося, що Лондон відіграватиме активнішу роль у розробці європейських реформ у сферах конкуренції, соціальної політики та еконо-

Девід Уільям Дональд Кемерон, Прем'єр-міністр Великобританії 2010-2016 рр.

Тереза Мей, Прем'єр-міністр Великобританії

мічного регулювання.

Втім, результати волевиявлення британських громадян 23 червня перекреслили укладену угоду, спричинили суттєву кризу європейського проекту й зумовили «підвішений» статус Британії принаймні на найближчі два роки. Відповідаючи на питання «Чи має Об'єднане Королівство залишитися в складі Європейського Союзу, чи воно має вийти зі складу ЄС?», більшість учасників підтримали вихід зі складу спільноти (51,9% проти 48,1%). За припинення членства в ЄС висловилися 17 млн 410 тис. 742 чол., а за продовження членства – 16 млн 141 тис. 241 чол. за рекордної явки в 72,2%.

Новий британський контекст

Серед очевидних наслідків британського референдуму слід відзначити істотне зменшення вартості фунта стерлінгів (курсове падіння до тридцятирічного мінімуму), зниження курсу євро та тимчасовий спад котирувань на фондових біржах. Проте основні наслідки референдуму матимуть переважно політичне значення.

Brexit окреслив низку складних проблем для сві-

тової економіки та європейського інтеграційного проекту. Для самої Британії Brexit може обернутися зниженням економічних показників (у гіршому випадку – скороченням ВВП на 15% або на 300 млрд фунтів стерлінгів) та навіть загрожує розпадом Сполученого Королівства (у разі чергової спроби відокремлення Шотландії).

Водночас заявлений вихід з ЄС буде полегшений неучастю країни в Єврозоні та Шенгенських угодах, що передбачають вільне безвізове пересування громадян через внутрішні кордони Союзу.

Поки що залишається відкритим питання про британський внесок у бюджет ЄС, який становить близько 11,3 млрд євро на рік. У 2014 р. цей внесок складав 8,3% річного бюджету ЄС (13,55 млрд євро). Більші внески сплачували лише Німеччина (25,8 млрд), Франція (19,6 млрд) та Італія (14,3 млрд). У 2015 р. британський внесок становив 15,59 млрд євро, а дотації з бюджету ЄС – 7,25 млрд євро.

Слід зауважити, що формально результати референдуму не зобов'язують британський уряд до конкретних дій, хоча Лондон вже відмовився від чергового головування в Раді

ЄС у другій половині 2017 р. Якби ситуація в країні змінилася і якщо б прем'єр зберігав контроль над більшістю в парламенті, уряд потенційно міг би спробувати не враховувати результати голосування 23 червня.

Для того, щоб розпочати вихід із ЄС, британський уряд має застосувати статтю 50 Договору про ЄС. Лише після цього може розпочатися практичне виконання статті 218(3) Договору про функціонування ЄС, яка регулює процес виходу з Союзу.

28 червня Європарламент схвалив резолюцію, що закликає негайно розпочати процедуру виходу Об'єднаного Королівства з ЄС та покладає зобов'язання вести відповідні переговори на Єврокомісію. Зміст цього уточнення полягає в тому, що уряди країн-членів могли б виявити більшу поблажливість та пом'якшити вихід Британії, ніж члени Єврокомісії як колективної виконавчої інстанції.

Такий підхід цілком відповідає позиції уряду ФРН. Після саміту ЄС 27-29 червня 2016 р. А. Меркель підтвердила вимогу до британського уряду якомога швидше оголосити про намір виходу з ЄС, що дозволило б

розпочати офіційні переговори, оскільки стаття 50 Договору про ЄС визначає «єдину законну процедуру виходу». Британський уряд «має проголосити намір країни залишити ЄС, і ми сподіваємося, що це відбудеться якомога швидше». А. Меркель попередила, що до офіційного оголошення рішення Лондону про вихід з ЄС жодні офіційні переговори вестися не будуть. Таку ж позицію висловив і президент Єврокомісії Ж.-К. Юнкер.

Утім, у британських політичних колах не видно впевненості щодо подальших кроків. Д. Кемерон вважав ідею референдуму засобом політичного тиску на Брюссель і напередодні голосування навіть хотів виключити з уряду тих міністрів, які виступали проти членства в ЄС. Серед 331 депутата палати громад від консервативної партії до групи євроскептиків входить близько 50 осіб. Прибічники членства в ЄС переважають в обох палатах парламенту, а серед депутатів палати громад до них належить 480 депутатів з 650. Таким чином, з точки зору політичної доцільності результати референдуму вочевидь створили проблему для правлячої партії, яка утримується при владі лише завдяки застосуванню жорсткої дисципліни.

Показово, що Д. Кемерон мав намір залишатися на посаді прем'єра до жовтня, однак під тиском європейських лідерів був змушений напередодні парламентських канікул подати у відставку. Новим прем'єром і лідером консервативної партії стала Тереза Мей, міністр внутрішніх справ в уряді

Д. Кемерона, обрана депутатами-консерваторами на безальтернативній основі. Саме її кабінету, що складається з противників членства в ЄС, доведеться розпочати процедуру виходу із Союзу.

При цьому Т. Мей намагатиметься уникати схвалення своїх рішень у парламенті. Насамперед, це стосується офіційного скасування Акту про Європейські співтовариства 1972 р., згідно з яким тогочасний уряд подав заяву на вступ до ЄС. Натомість лідери лейбористів – головної опозиційної партії – стверджують, що оскільки червневий референдум мав рекомендаційний характер, палата громад має обов'язково схвалити застосування ст. 50 Договору про ЄС, без чого уряд не має права розпочати переговори з Брюсселем. За підтримки лейбористів на жовтень готується подання судового позову про незаконність початку процедури виходу країни з ЄС без скасування вищезгаданого Акту про Європейські співтовариства. Отже, окрім підвищеного статусу, економічних і політичних ускладнень, Об'єднане Королівство може спіткати гостра конституційна криза. Окрім цього, попри відвідання Берліна й Парижа та попередній зондаж ситуації в інших європейських столицях, Т. Мей не квапиться з ухваленням остаточних рішень. Попри її показну рішучість, прем'єрка не знає навіть того, скільки часу Британія зберігатиме доступ до спільного європейського ринку [1].

Оглядачі зауважують із цього приводу, що чим складнішою є проблема,

тим недоречнішим виглядає застосування референдуму для її вирішення. Йому зараз ніхто не може напевно передбачити, що станеться впродовж найближчих трьох років. Однак за оцінкою економістів Врехіт спричинить негаразди і для Британії, і для ЄС, хоча і різною мірою.

Суто в політичному контексті зміна уряду та невизначеність подальших сценаріїв створюють загрозу масштабної політичної кризи в Об'єднаному Королівстві, включаючи ймовірність проведення дострокових парламентських виборів.

У разі виходу Британії з ЄС може знову актуалізуватися проблема незалежності Шотландії, більшість населення якої проголосувала за перебування в ЄС, а також постане питання про статус та ідентичність Північної Ірландії, що залишається дотаційним регіоном.

Вплив на європейські процеси

Вихід Об'єднаного Королівства з ЄС вимагатиме істотних змін, але не стане катастрофою для європейського проекту. Процедура виходу з ЄС може виявитися досить тривалою. Порядок дій сторін дуже поверхово регулюється положеннями Договору про ЄС і Договору про функціонування ЄС (в Лісабонській версії, що діє з 2009 р.). Договорами передбачено, що в найближчі два роки Лондон має домовитися з кожною з країн ЄС «про умови роздільного співіснування».

За низкою ознак керівні інституції ЄС хотіли б збити розрив з Британією

максимально складним і болісним для останньої. Такий підхід вочевидь суперечить економічним інтересам сторін, проте має послужити попередженням для тих європейських політиків різного спрямування, які агітують за вихід зі складу Союзу.

В експертному середовищі побутує думка, що «остаточне розлучення» Великобританії з ЄС відбудеться лише через два-три роки. Тим не менше, європейські інституції наполегливо вимагали від Д. Кемерона, а тепер – і Т. Мей якомога швидше застосувати ст. 50 Договору про ЄС, що дозволить почати переговори про вихід Об'єднаного Королівства зі складу Союзу. Лідери ФРН і Франції наголошували, що вони не хочуть бути втягнутими в місяці й роки суперечок з проводу статусу Британії, а президент Єврокомісії Ж.-К. Юнкер патетично нагадував, що «вихід означатиме вихід».

Багато європейських політиків назвали підсумки британського референдуму поганою новиною. Глава МЗС Австрії С. Курц порівняв підсумки референдуму з «політичним землетрусом». За цих обставин Європа потребує негайних змін, аби стати чимось більшим, ніж «ЄС мінус Велика Британія». Голова Єврогрупи Є. Дейселблум зазначив, що найголовніше зараз – зберегти стабільність Єврозони.

Серед очевидних наслідків британського референдуму для ЄС можна відзначити наступні:

- ЄС постає перед потребою розв'язання структурних та інституціональних суперечностей, які блокують політичну та еконо-

мічну керованість конгломератом країн та управлінських інституцій, які формують теперішнє складне й асиметричне угруповання конфедеративного типу;

- ЄС буде змушений переглянути бюджет і внутрішні правила взаємодії, а також шукати способи подолання кризових тенденцій інституціонального характеру;

- европрагматики спробують активізувати механізми інтеграції у валютній та фінансовій сферах;

- лідери ФРН і Франції прагнуть використати момент для повернення до ідей федералізму, включаючи зміцнення Єврозони та створення європейських безпекових механізмів.

У політичному сенсі в рамках ЄС помітне істотне посилення впливу Німеччини. Основною внутрішньою ланкою прийняття рішень знову стає європейська «Велика трійка» (ФРН, Франція, Італія), що має сприяти більшій керованості всередині об'єднання. Стає реалістичнішим впровадження моделі «двошвидкісного союзу», в якій «ядро» системи буде диктувати правила і нормативи країнам периферії. Просуваючи політику уніфікації та згуртування, державні лідери європейського проекту активніше заперечуватимуть спроби низки країн ЄС зберегти передбачену в установчих договорах автономію в окремих питаннях, що мають для них принципове значення.

З огляду на очікувану зміну адміністрації у Вашингтоні переговори між США і ЄС з угоди про Трансатлантичне торговельно-інвестиційне парт-

нерство будуть напевно відкладені, а політичний вплив США на політику керівних установ та провідних країн ЄС неминуче скорочуватиметься.

Приклад Британії надихає правих і євроскептиків в інших країнах ЄС на спроби розхитувати єдність Союзу. Лідер французької партії «Національний фронт» М. Ле Пен вже закликала провести аналогічний референдум у Франції. Зі схожою заявою виступив і лідер правої голландської «Партії свободи» Г. Відерс.

Протириччя між ФРН і Францією, – з одного боку, та країнами Вишеградської групи, – з іншого, набувають характеру сталої тенденції. Однак і в цій групі помітні внутрішні розбіжності. На відміну від уряду Польщі, який в питаннях безпеки робить більш однозначну ставку на зміцнення східного флангу НАТО, керівники урядів Угорщини та Чехії лояльніше сприйняли франко-німецький план «Сильна Європа в небезпечному світі» в частині створення спільної європейської армії [2].

Наближення термінів чергових виборів у ФРН і Франції, поряд зі згортан-

ням участі Британії в керівних установах ЄС, змусили Берлін і Париж поквалитися з посунанням спільного проекту реформ, що стосуються політичного союзу, безпеки, інтегрованої міграційної політики, валютно-фінансового союзу та бюджетної політики. У спільному плані «Сильна Європа в небезпечному світі», підготовленому міністрами закордонних справ цих країн до зустрічі Ф.-В. Штайнмайєра з керівниками зовнішньополітичних відомств держав Вишеградської групи (27 червня 2016 р.), міститься виразний акцент на посиленні солідарності та згуртованості спільноти. Основні пріоритети стосуються розробки «спільної політики безпеки і оборони», що має становити основу «Глобальної стратегії зовнішньої політики та безпеки ЄС» як офіційної зовнішньополітичної доктрини організації. Інтеграція має поширюватися на такі напрямки, як аналіз і розуміння безпекових інтересів, обмін інформацією, підтримка безпеки в сусідніх регіонах, більш «сильна і гнучка» участь ЄС у вирішенні криз, запровадження й щорічне проведення

Ради з безпеки в рамках Європейської Ради. За цим задумом ЄС крок за кроком має перетворюватися на «незалежного глобального гравця з власною зовнішньою та політикою безпеки», здатного ефективно планувати і здійснювати цивільні й військові операції, спираючись на спільно фінансовані збройні сили з високим рівнем готовності.

У питаннях валютно-фінансового союзу пропонується створити Європейський валютний фонд та посаду постійного президента Єврогрупи, підзвітного окремому парламентському органу в складі членів Європарламенту та національних парламентів. Нова інституція має перебрати на себе повноваження з усіх питань, що стосуються бюджету та макроекономічного моніторингу [3].

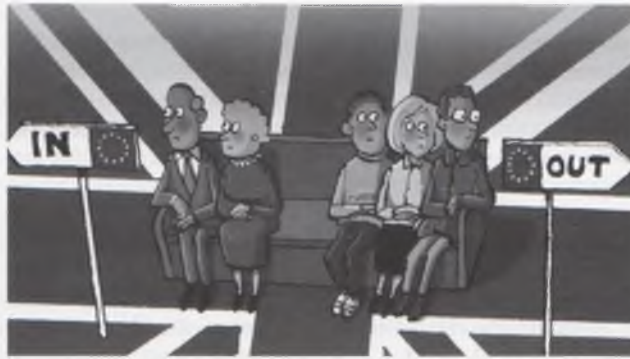
В цьому сенсі показова позиція польського уряду як стосовно франко-німецького плану, так і перспектив переговорів між ЄС та британським урядом. Міністр національної оборони Польщі А. Мацєрєвич розкритикував німецько-французьку ініціативу за відсутність згадок про НАТО та зосередження уваги на захисті від ймовірних загроз з півдня, а не зі сходу. В свою чергу речник президента Польщі М. Маєровський припустив, що саме через спроби ЄС створити наддержаву, жителі Великої Британії вирішили сказати Європі «ні» [4].

За словами глави МЗС Польщі В. Ваціковського, сьогодні ніхто не має наміру створювати наддержаву, але є спроби зробити «спеціальні зони в рамках ЄС на базі Єврозони».

Усвідомлюючи, що британський уряд ніби тримає Європу в заручниках, міністр реалістично характеризує проблеми, пов'язані з розлученням ЄС та Британії. В. Вацковський справедливо зауважив, що Brexit ще не розпочався, оскільки «Великобританія не започаткувала жодних формальних кроків, щоб вийти з ЄС». За його словами, процес, якщо він розпочнеться, проходитиме на трьох рівнях, які включають:

- процес виходу Великобританії з ЄС;
- переговори на тему майбутнього статусу Великобританії в ЄС (відносин цієї держави з ЄС, адже Британія, «навіть якщо вийде з ЄС, залишиться європейською державою, яка буде тісно пов'язана з окремими установами, зокрема з НАТО»;
- процес реформування ЄС. «Принаймні так вважає Польща і багато інших країн», бо не можна говорити, що Brexit, коли він дійсно відбудеться, це лише і виключно примха британців». Це також помилка ЄС, котрий «дозволив собі втратити такого члена як Великобританія, державу, яка є другою за розміром економіки в Європі і п'ятою в світі, ядерною державою з ядерним арсеналом і членом Ради Безпеки. Втім, якщо ЄС протягом років думав про те, як прийняти Туреччину, Україну чи як прийняти інші країни, наприклад, Балтії, і в той же час втрачає такого серйозного свого члена, як Великобританію, то з Євросоюзом не все гаразд. Тому паралельно слід задуматися над тим, як реформувати ЄС» [5].

Нові тенденції в ЄС безпосередньо впливатимуть на становище України. Українська проблематика залишається на порядку денному, але відходить на другий план. Питання безпеки в Східній Європі виносяться на рівень компетенції НАТО в руслі рішень Варшавського саміту Альянсу.

В осяжній перспективі внутрішні проблеми матимуть для ЄС пріоритетніший характер, аніж зовнішні. Попри те, що уряди Франції, Німеччини та низки інших країн активніше звертаються до питання про створення євроармії, найближчим часом для цього бракуватиме коштів та інституціональних можливостей. Розширення ЄС за рахунок країн Західних Балкан (Македонія, Чорногорія, Сербія, Боснія та Герцеговина, Албанія) буде суттєво загальмовано.

Санкції щодо РФ продовжено на другу половину 2016 р., але в жовтні Ж.-К. Юнкер пообіцяв провести масштабну внутрішню дискусію про відносини між ЄС та Росією. «Глобальна стратегія» ЄС передбачає необхідність системної та спільної відповіді на «стратегічний виклик» з боку Москви. Однак без участі Об'єднаного Королівства у визначенні пріоритетів

настрої в бік замирення з Москвою підштовхуватимуть європейських політиків до замороження конфлікту в Донбасі.

Попри спротив з боку Польщі, німецький бізнес продовжує наполягати на реалізації проекту газопроводу «Північний потік-2». Спостерігається пом'якшення позиції Єврокомісії і щодо російських обхідних проєктів, пов'язаних з «південним енергетичним коридором».

Надання громадянам України та Грузії безвізового режиму для короткочасних поїздок у країни Шенгенської зони супроводжуватиметься майновими та процедурними обмеженнями. Оскільки Рада ЄС ухвалила рішення запровадити безвізовий режим без підписання додаткової угоди, його дія може призупинитися чи скасовуватися в односторонньому порядку.

Варіанти розвитку ситуації

Т. Мей проголосила, що її уряд не робитиме спроб залишити Об'єднане Королівство в складі ЄС чи знову приєднатися до нього, а також що вона не передбачає проведення нових парламентських виборів до 2020 р.

Свою головну мету Т. Мей вбачає в поєднанні

доступу до спільного ринку ЄС з обмеженням потоку іммігрантів та права громадян з країн ЄС мешкати і працювати в Великій Британії.

Виходячи зі стартових умов можна передбачити два основні сценарії подальшого розвитку подій. Незалежно від того, чи підтримає парламент Об'єднаного Королівства програму Т. Мей і початок процедури Brexit (застосування ст. 50 Договору про ЄС та переговорів з Єврокомісією), технічні переговори вестимуть МЗС та спеціально створений департамент британського уряду.

Британський прем'єр має проінформувати Європейську Раду, яка складається з глав держав та урядів 27 держав-членів, про намір Об'єднаного Королівства вийти зі складу ЄС. На проведення переговорів відведено 2 роки. Цей термін може бути продовжено (за згодою всіх 27 країн-членів Союзу), однак малоймовірно, що це станеться, коли врахувати позицію уряду ФРН і керівництва Єврокомісії. Наслідком переговорів стане проєкт угоди, який мають узгодити британський уряд і «кваліфікована більшість» із 27 країн-членів ЄС.

Якщо проєкт угоди схвалено не буде, умови економічних відносин між Об'єднаним Королівством та ЄС регулюватимуться загальними положеннями Світової організації торгівлі.

Із 1 листопада 2014 р. кваліфікованою більшістю при голосуванні в Раді ЄС вважаються голоси як мінімум представників 55% країн-членів (15 країн), котрі представля-

ють не менш як 65% населення Союзу.

Єврокомісія висловила намір полегшити надання статусу резидентів британським громадянам, які мешкають в інших країнах ЄС, проте залишається актуальним питання про захист прав громадян країн ЄС, які мешкають та працюють у Великій Британії, оскільки їхні права досі були захищені лише нормами європейського права. З цього приводу Лондон намагається розпочати закулісний торг і пропонує врегулювати питання на умовах, погоджених Д. Кемероном і Д. Туском в лютому 2016 р. Окрім прав на проживання і пересування громадян Об'єднаного Королівства та країн ЄС основні розділи майбутньої угоди мають стосуватися умов торгівлі, руху послуг і капіталів між Об'єднаним Королівством та ЄС, а також впровадження норм СОТ і умов торгівлі з понад 50 країнами, з якими ЄС уклав угоди про вільну торгівлю або угоди про преференційні торговельні відносини.

Схоже, європейські керівні інституції не бажають дарувати британському уряду значного терміну на підготовчі процедури та попередні консультації з основними партнерами всередині та поза межами ЄС. Водночас президент США Б. Обама вже попередив європейських лідерів, зокрема А. Меркель, про бажання адміністрації США забезпечити Об'єднаному Королівству «впорядкований вихід».

У межах описаного сценарію перемінні та непередбачувані чинники стосуються можливої спроби уряду і парламенту Шот-

ландії відокремитися від Англії, а також загострення стосунків Лондона з Берліном і Парижем. При цьому уряд Італії висловив сподівання, що британський уряд все ж відмовиться від виходу з ЄС.

Умови для другого сценарію можуть виникнути, якщо британський парламент заперечить вихід країни з ЄС. Принаймні до референдуму 23 червня більшість членів британського парламенту не підтримувала ідею Brexit.

За цих обставин виникає перспектива проведення позачергових парламентських виборів та навіть повторного референдуму (після позачергових парламентських виборів або на етапі перед підписанням угоди про вихід із ЄС). Така перспектива може бути задіяна в разі розколу в правлячій консервативній партії, що може взагалі позбавити уряд Т. Мей парламентської підтримки.

Й, нарешті, проміжний сценарій передбачає, що кабінету Т. Мей вдасться зберегти достатню підтримку в парламенті. Такий уряд матиме провести переговори про вихід Об'єднаного Королівства з ЄС, однак напевно стикнеться зі спробою відокремлення Шотландії та загостренням внутрішньополітичної кризи на етапі підготовки до підписання зазначеної угоди. Тоді, ймовірно в 2018-2019 рр., політичні чвари можуть спричинити дострокові парламентські вибори та можливий прихід до влади проєвропейської лейбористської партії або коаліції проєвропейськи налаштованих партій. За подібних обставин, попри завершення переговорів про

умови виходу Британії з ЄС, новий уряд зможе спробувати винести проєкт угоди про вихід із ЄС на новий референдум, якщо, звичайно, на це буде неофіційна згода урядів ФРН, Франції та Італії.

Проте досі уряди ФРН, Франції та керівництво Єврокомісії не зробили жодних кроків, що могли б полегшити британським правлячим колам відмову від втілення результатів референдуму. Це однозначно свідчить про чіткі наміри домінуючого угруповання в керівних установах ЄС скористатися ситуацією з метою посилення федералістських тенденцій у формуванні та функціонуванні європейських інституцій.

Список використаних джерел:

1. Thaler R. Britain pays the price for a badly designed Brexit choice // *The Financial Times*. – 2016. – August 17.
2. Pietruszka R. Прем'єри Венгрії та Чехії виступили за створення об'єднаної європейської армії / *Polskie Radio*.

26.08.2016. Режим доступу: <http://www.radiopolsha.pl/6/137/Artykul/268209>

3. Rachoń M. NASZ NEWS: Superpaństwo zamiast UE – ultimatum Francji i Niemiec / *TVP Info*. 27.06.2016. Режим доступу: <http://www.tvp.info/25939371/nasz-news-superpanstwo-zamiast-unii-europejskiej--ultimatum-francji-i-niemiec>

4. Танасійчук О., Суценко Р., Банахевич Ю. «Європейська наддержава» за схемою Меркель-Олланда. Що налякало поляків? / *Укрінформ*. 05.07.2016. Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua/rubric-abroad/2044453-evropejska-naddierzava-zashemou-merkelollanda-sonalakalo-polakiv.html>

5. Kusiński W. Що чекає Євросоюз після виходу з нього Великобританії? / *Polish Radio*. 23.08.2016. Режим доступу: <http://www.polradio.pl/5/39/Artykul/267753>

Сергій Толстов,
кандидат історичних наук, доцент, зав. відділу трансатлантичних досліджень ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

АНОТАЦІЯ

Результати британського референдуму про вихід з ЄС зумовили «підвищений» статус Об'єднаного Королівства принаймні на найближчі два роки. Очікуваний вихід країни зі складу ЄС позначає суттєву кризу європейського інтеграційного проєкту та зумовлює значні зміни в його подальшій еволюції. Втім, встановлення нового балансу всередині ЄС і посилення ролі ФРН та Франції в ухваленні рішень відкривають перспективи для поглиблення інтеграції в валютно-фінансовій, політичній і безпековій сферах. Спільні франко-німецькі плани передбачають розвиток «двохшвидкісної моделі» відносно у межах Союзу, до якого примикатиме менш інтегрована зовнішня периферійна зона, охоплена відносинами сусідства та асоціації.

Ключові слова: інтеграція, субсидарність, валютно-фінансовий союз, політичний союз, безпека, референдум, ЄС.

АННОТАЦИЯ

Результаты британского референдума о выходе из ЕС обусловили «повышенный» статус Объединенного Королевства по крайней мере на ближайшие два года. Ожидаемый выход страны из состава ЕС указывает на серьезный кризис европейского интеграционного проекта и предопределяет значительные изменения в его дальнейшей эволюции. Впрочем, установление нового баланса внутри ЕС и усиление роли ФРГ и Франции в принятии решений открывают перспективы для углубления интеграции в валютно-финансовой, политической сферах и в сфере безопасности. Совместные франко-немецкие планы предусматривают развитие «двухскоростной модели» отношений в рамках Союза, к которому будет примыкать менее интегрированная внешняя периферийная зона, охватываемая отношениями соседства и ассоциации.

Ключевые слова: интеграция, субсидарность, валютно-финансовый союз, политический союз, безопасность, референдум, ЕС.